

Δια-Ιδρυματικό – Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του
Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και του
Ινστιτούτου Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών (Ι.Π.&Τ.) του Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.

"Δημόκριτος"

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: «ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ
ΓΟΝΕΙΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ ΤΥΠΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ
ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

Topic: "COMPARATIVE STUDY OF ATTITUDES AND PERCEPTIONS
BETWEEN PARENTS OF WESTERN AND EASTERN THESSALONIKI WITH
CHILDREN OF TYPICAL DEVELOPMENT REGARDING CO- EDUCATION
WITH CHILDREN WITH MENTAL DISABILITIES IN SECONDARY
EDUCATION"

Φοιτητής: ΔΡΟΣΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

A.M.: 471

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1^{ος} Επιβλέπων: Παναγιώτης Μαντάς,

Συνεργαζόμενος Ερευνητής, Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος»

2^η επιβλέπουσα: Αγάθη Σταθοπούλου,

Συνεργάτιδα Ερευνήτρια, Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος»

3^η επιβλέπουσα: Ζωή Καραμπατζάκη,

Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια, Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος»

Κομοτηνή

2023

2.8 Διαδικασία	37
2.9 Ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης	38
3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	
3.1 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ- ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ	39
3.2 Πρακτικές δυσκολίες της έρευνας- Περιορισμοί της έρευνας	40
3.3 Στατιστικές αναλύσεις	41
Περιγραφική Στατιστική	
Σύνοψη αποτελεσμάτων- συμπέρασμα	59
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ/ΣΥΖΗΤΗΣΗ/ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΛΥΣΕΙΣ	60
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	67
Παράρτημα	93

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως θέμα την μελέτη των στάσεων και των αντιλήψεων των γονέων με παιδιά τυπικής ανάπτυξης όσον αφορά τη συνεκπαίδευση με παιδιά που έχουν νοητική αναπηρία στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η μελέτη έχει σκοπό να συγκρίνει τις απόψεις γονέων που μένουν στη δυτική και ανατολική Θεσσαλονίκη ώστε να ερευνησουμε την στερεοτυπική αντίληψη που υπάρχει για τους δύο κόσμους όσον αφορά το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο και για το αν οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες επηρεάζουν εν τέλει την κρίση, την άποψη και τη γνώμη του κόσμου πάνω στο θέμα της συνεκπαίδευσης παιδιών με νοητική αναπηρία. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την διπλωματική εργασία είναι ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο το οποίο διανεμήθηκε ισόποσα στη δυτική και ανατολική Θεσσαλονίκη. Το δείγμα ήταν αρκετά ικανοποιητικό, καθώς συμμετείχαν 60 άτομα από την εκάστοτε περιοχή, γεγονός το οποίο βοήθησε αρκετά ώστε να καταλήξουμε σε ένα σωστό συμπέρασμα. Έτσι, στο πρώτο μέρος γίνεται μια αποσαφήνιση του όρου και επιχειρείται μια διεπιστημονική ερμηνεία του όρου «νοητική αναπηρία» αλλά και την ιστορική διαδρομή και εξέλιξη σε συνδυασμό με τα στερεότυπα το οποία υπήρχαν από τα αρχαία χρόνια. Στο δεύτερο κομμάτι θέτουμε τα ερευνητικά ερωτήματα και τις απαντήσεις- αποτελέσματα του ερωτηματολογίου. Τέλος, οδηγούμαστε στα συμπεράσματα και στην συζήτηση μετά από την εκπόνηση των

αποτελεσμάτων αλλά και την ουσιαστική μας αναγκαιότητα επαφής και γνωριμίας με τον τομέα της Νοητικής Αναπηρίας.

Λέξεις- κλειδιά: νοητική αναπηρία, στερεότυπα, στάσεις, γονείς, τυπική ανάπτυξη, συνεκπαίδευση

ABSTRACT

The subject of this thesis is the study of the attitudes and perceptions of parents with children of typical development regarding co-education with children who have mental disabilities in secondary education. The study aims to compare the opinions of parents living in western and eastern Thessaloniki in order to investigate the stereotypical perception that exists of the two worlds in terms of social and political status and whether socioeconomic factors ultimately influence the judgment, the opinion and the opinion of the world on the subject of inclusive education of children with mental disabilities. The research tool used for the thesis is an electronic questionnaire which was distributed equally in western and eastern Thessaloniki. The sample was quite satisfactory, as 60 people from each region participated, which helped enough to reach a correct conclusion. Thus, in the first part, a clarification of the term is made and an interdisciplinary interpretation of the term "mental disability" is attempted, as well as the historical path and evolution in combination with the stereotypes that have existed since ancient times. In the second part we present the research questions and the answers-results of the questionnaire. Finally, we are led to the conclusions and the discussion after the elaboration of the results but also our essential necessity of contact and acquaintance with the field of Intellectual Disability.

Keywords: intellectual disability, stereotypes, attitudes, parents, typical development, inclusive education

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής εργασίας τελειώνει η περίοδος των μεταπτυχιακών σπουδών πάνω στην Ειδική Αγωγή. Μέσα από τα μαθήματα του μεταπτυχιακού αποκόμισα αρκετές γνώσεις και εμπειρίες, οι οποίες θα με βοηθήσουν στην επαγγελματική μου καριέρα. Η εισχώρηση στον τομέα της Ειδικής Αγωγής ήταν μια απαιτητική αλλά και συναρπαστική εμπειρία δίνοντάς μου την ευκαιρία να γνωρίσω έναν διαφορετικό κόσμο εκπαιδευτικό και κοινωνικό. Πρώτα απ' όλα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Παναγιώτη Μαντά για την υποστήριξή του στην διπλωματική εργασία, καθώς με τις οδηγίες του, την επίβλεψή του αλλά και

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

AAIDD.(2018). Definition of intellectual disability. Ανακτήθηκε από:

<http://aaidd.org/intellectual-disability/definition>

Adams D, Oliver C (2011). The expression and assessment of emotions and internal states in individuals with severe or profound intellectual disabilities. *Clinical Psychology Review*, 31:293-306.

Ainscow, M. (2004). Special needs through school improvement: School improvement through special needs, in Mitchell, D. (ed.) *Special educational needs and inclusive education: Major themes in education*, Vol. II, pp.265-279
New York: RoutledgeFalmer.

Ainscow, M., & Miles, S. (2009). Developing inclusive education systems: How can we move policies forward. In C. Giné, D. Durán, T. Font, & E. Miquel (Eds.), *La educación inclusiva: de la exclusión a la plena participación de todo el alumnado* (pp. 167-170). Barcelona, ES: HORSORI. Retrieved from
<https://goo.gl/D9Cakc>

Albrecht, G. L., Seelman, K. D. & Bury, M. (2001). An Institutional History of Disability. In G. L. Albrecht, K. D. Seelman & M. Bury (Edt.), *Handbook of Disability Studies* (11-68). Thousand Oaks, London: Sage Publications

Albrecht, G. L., Seelman, K. D. & Bury, M. (2019). *Εγχειρίδιο Σπουδών στην Αναπηρία*
(Α. Ζώνιου- Σιδέρη, Ε. Ντεροπούλου- Ντέρου επιμ.) Αθήνα: Πεδίο

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)*. American Psychiatric Pub.

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5 (Vol. 5)*. Washington, DC: American psychiatric association.

American Speech-Language - Hearing Association (1993). Definitions of
communication disorders and variations. Doi:10.1044/policy.RP1993-00208

Anstötz, C. (1994). *Βασικές αρχές της παιδαγωγικής για τα νοητικά καθυστερημένα άτομα* (Α. Ζώνιου- Σιδέρη, επιμ.) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Armatas, V. (2009) Mental retardation: definitions, etiology, epidemiology and
diagnosis. *Journal of Sport and Health Research*, 1(2), 112-122.

Arnim, J. (1903) *Stoikorum Veterum Fragmenta*. Leibzig, BD. I-III.

Ayres L. P. (1909) Health & Education. *Journal of Education*, 70(20), 539-539

Bachman, W. (1985) *Das unselige Erbe des Christentums: Die Wechselbälge zur Geschichte der Heilpädagogik*. Giesen

Bailey DB, Blasco PM, Simeonsson RJ (1992) Needs expressed by mothers and

fathers of young children with disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 97:1-10.

Battaglia, A., & Carey, J. C. (2008) Wolf–Hirschhorn syndrome and the 4p-related syndromes. In *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics* (Vol. 148, No. 4, pp. 241-243). Hoboken: Wiley Subscription Services, Inc., A Wiley Company.

Battaglia, A., Carey, J. C., & South, S. T. (2015, September) Wolf–Hirschhorn syndrome: A review and update. In *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics* (Vol. 169, No. 3, pp. 216-223).

Battaglia, A., Filippi, T., & Carey, J. C. (2008) Update on the clinical features and natural history of Wolf–Hirschhorn (4p-) syndrome: Experience with 87 patients and recommendations for routine health supervision. In *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics* (Vol. 148, No. 4, pp. 246-251). Hoboken: Wiley Subscription Services, Inc., A Wiley Company.

Bennett, F. C., Laveck, B., & Sells, C. J. (1978) The Williams elfin facies syndrome: The psychological profile as an aid in syndrome identification. *Pediatrics*, 61(2), 303-306

Bertelli, M. O., Munir, K., Harris, J., & Salvador-Carulla, L. (2016) “Intellectual developmental disorders”: reflections on the international consensus document for redefining “mental retardation-intellectual disability” in ICD-

11. *Advances in mental health and intellectual disabilities*, 10(1), 36-58.

Black, L. A., Mcconkey, R., Roberts, P., & Ferguson, P. (2010) Developing a person-centred support service for families caring for children with severe learning disabilities in rural and urban areas. *Journal of Intellectual Disabilities*, 14(2), 111-131.

Brodine, J. & Lindstrand, P. (2007) Perspectives of a school for all. *International Journal of Inclusive Education*, 11(2), 133–145.

Buckles, J., Luckasson, R., & Keefe, E. (2013) A systematic review of the prevalence of psychiatric disorders in adults with intellectual disability, 2003– 2010. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 6(3), 181-207.
Doi: <https://doi.org/10.1080/19315864.2011.651682>

Carr, A., Linehan, C., O'Reilly, G., Walsh, P. N., & McEvoy, J. (Eds.). (2016) The handbook of intellectual disability and clinical psychology practice. Routledge.

Chen, L. J. (2016) Critical components for inclusion of students with moderate intellectual disabilities into general junior high school. *International Journal of Developmental Disabilities*, 63(1), 8-16.

Chesley, G.M. & Calaluce, P.D. (1997) The deception of inclusion. *Mental Retardation*, 35(6), 488-490.

- Chia, N. K. H., & Wong, M. E. (2014) From Mental Retardation to Intellectual Disability: A Proposed Educological Framework for Teaching Students with Intellectual Disabilities in Singapore. *Academic Research International*, 5(3), 147. Retrieved from:
[http://www.savap.org.pk/journals/ARInt./Vol.5\(3\)/2014\(5.3-17\).pdf](http://www.savap.org.pk/journals/ARInt./Vol.5(3)/2014(5.3-17).pdf)
- Cornelius, D. J. K., & Balakrishnan, J. (2012) Inclusive education for students with intellectual disability. *Disability, CBR & Inclusive Development*, 23(2), 81-93.
- Curfs LM, Fryns JP (1992) Prader-Willi syndrome: a review with special attention to the cognitive and behavioral profile. *Birth Defects Original Article Series*, 28:99-104.
- Davinson, C.G., Neal, J.M & Kring, A.M. (2004) *Abnormal psychology* (Ninth Edition), New York: John Wiley & sons, INC.
- Dessementet, R. S., & Bless, G. (2013) The impact of including children with intellectual disability in general education classrooms on the academic achievement of their low-, average-, and high-achieving peers. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 38(1), 23-30.
- Djordjevic, M., Glumbić, N., & Memisevic, H. (2020) Socialization in Adults with Intellectual Disability: The Effects of Gender, Mental Illness, Setting Type, and Level of Intellectual Disability. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 13(4), 364–383.

Dörner, K. (2006) Der Nationalsozialismus. *Ernst Wüllenweber, Georg Theunissen und Heinz Mühl (Hg.): Pädagogik bei geistigen Behinderungen. Ein Handbuch für Studium und Praxis. Stuttgart: Kohlhammer, 23-29.*

Down J. L. H. (1968) *Beobachtungen zu einer ethnischen Klassifizierung von Schwachsinnigen.* Dortmund

Edwards, M. L. (1996) The cultural context of deformity in the ancient Greek world. *Ancient History Bulletin, 10, 79-92*

Egenberger, R. (1913) Die Gute der Hilfsschulorganisationen. Die Hilfsschule 1913. *In Die Hilfsschule, 6, 97-104*

Elfert, M. (2019) Lifelong learning in Sustainable Development Goal 4: What does it mean for UNESCO's rights-based approach to adult learning and education?. *International Review of Education, 65(4), 537-556.*

Ellaway, C. and Christodoulou, J. (2001) Rett syndrome: clinical characteristics and recent genetic advances. *Disabil. Rehabil. 23, 98–106.*

Erickson, B. (2021) Deinstitutionalization through optimism: The community mental health act of 1963. *American Journal of Psychiatry Residents' Journal.*

European Commission (1996) European guide of good practice – Towards equal opportunities for disabled people. Brussels, Belgium: Helios II.

European Commission (DGXXII) 1996. The Charter of Luxembourg, Brussels, Belgium.

European Commission (2000). Key data on education in Europe, Luxembourg:

European Commission.

European Commission (2007) Communication from the Commission A coherent framework of indicators and benchmarks for monitoring progress towards the Lisbon objectives in education and training (February 2007).

Faulstich, H. (1998) *Hungersterben in der Psychiatrie 1914- 1949*. Freiburg im Breisgau: Lambertus.

Feuser, G. (2000) „Geistige Behinderung“ im Widerspruch. In: Greving, H./Gröschke, D. (Hg.): *Geistige Behinderung - Reflexionen zu einem Phantom. Ein interdisziplinärer Diskurs um einen Problembegriff*. Bad Heilbrunn/OBB, 141-165.

Fisch, G. S., Battaglia, A., Parrini, B., Youngblom, J., & Simensen, R. (2008) Cognitive-behavioral features of children with Wolf–Hirschhorn syndrome: Preliminary report of 12 cases. In *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics* (Vol. 148, No. 4, pp. 252-256). Hoboken: Wiley Subscription Services, Inc., A Wiley Company.

Fornefeld, B. (2013) *Grundwissen der Geistigbehindertenpädagogik*. München, Basel: Ernst Reinhardt Verlag.

Freeman, S. & Alkin, M. (2000) Academic and social attainments of children with mental retardation in general education and special education settings. *Remedial and Special Education*, 21(1), 3-18.

Gaitan, E., & Dunn, J. T. (1992) Epidemiology of iodine deficiency. *Trends in Endocrinology & Metabolism*, 3(5), 170-175.

Garland, E. L., Fredrickson, B., Kring, A. M., Johnson, D. P., Meyer, P. S., & Penn, D. L. (2010) Upward spirals of positive emotions counter downward spirals of negativity: Insights from the broaden-and-build theory and affective neuroscience on the treatment of emotion dysfunctions and deficits in psychopathology. *Clinical psychology review*, 30(7), 849-864.

Günter, H. F. K. (1935) *Platon als Hüter des Lebens: Platons Zucht und Erziehungsgedanken und deren Bedeutung für die Gegenwart*. München: Lehmann.

Harris, J. C. (1995) Developmental neuropsychiatry (pp. 142–174).

Harris, J. C. (2006) *Intellectual disability: Understanding its development, causes, classification, evaluation, and treatment*. Oxford University Press.

Harris, J. C. (2018) Lesch–Nyhan syndrome and its variants: examining the behavioral and neurocognitive phenotype. *Current opinion in*

psychiatry, 31(2), 96-102.

Hehlmann, W. (1967) *Geschichte der Psychologie*. Stuttgart.

Heiberg, J. (1927) *Geisteskrankheiten im klassischen Altertum*. Berlin: Leipzig.

Heller, A. S., Johnstone, T., Shackman, A. J., Light, S. N., Peterson, M. J., Kolden, G. G., Kalin, N. H., & Davidson, R. J. (2009) Reduced capacity to sustain positive emotion in major depression reflects diminished maintenance of fronto-striatal brain activation. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 106(52), 22445–22450.
<https://doi.org/10.1073/pnas.0910651106>

Hillier, L., Fulton, R., Fulton, L. (2003) The DNA sequence of human chromosome 7. *Nature* 424, 157–164 <https://doi.org/10.1038/nature01782>

Hodkinson, A. (2007) Inclusive education and the cultural representation of disability and Disabled people: recipe for disaster or catalyst of change? An examination of non-disabled primary school children's attitudes to children with disabilities. *Research in education*, 77(1), 56-76.

Hunt, J. M., & Paraskevopoulos, J. (1980) Children's psychological development as a function of the inaccuracy of their mothers' knowledge of their abilities. *The Journal of Genetic Psychology*, 136(2), 285-298.

Iatraki, G., & Soulis, S.-G. (2021) A Systematic Review of Single-Case Research on

Science-Teaching Interventions to Students with Intellectual Disability or Autism Spectrum Disorder. *Disabilities*, 1(3), 286–300.

doi:10.3390/disabilities1030021

Jinnah, H. A., Visser, J. E., Harris, J. C., Verdu, A., Larovere, L., Ceballos-Picot, I., ... & Reich, S. G. (2006) Delineation of the motor disorder of Lesch–Nyhan disease. *Brain*, 129(5), 1201-1217.

Kanner, L. (1964) *A history of the care and study of the mentally retarded*.

Springfield, IL: Charles C. Thomas.

Keith, H., & Keith, K. D. (2013) *Intellectual disability: Ethics, dehumanization, and a new moral community*, First Edition. John Wiley & Sons, Inc. Published 2013 by John Wiley & Sons, Inc.

Ke, X., & Liu, J. (2012) Intellectual disability. In J. M. Rey (Edt), *IACAPAP e- Textbook of Child and Adolescent Mental Health (1- 25)*, Geneva: International Association for Child and Adolescent Psychiatry and Allied Professions.

Kishino, T., Lalande, M., & Wagstaff, J. (1997) UBE3A/E6-AP mutations cause Angelman syndrome. *Nature genetics*, 15(1), 70–73.

<https://doi.org/10.1038/ng0197-70>

Klee, E. (1983) *Euthanasie im NS Staat. Die Vernichtung lebensunwerten Lebens*.

Frankfurt/M.: Fischer Verlag.

- Kring, A. M. (2010) The future of emotion research in the study of psychopathology. *Emotion Review*, 2(3), 225-228.
- Lewis, M. (2013). Origins of intelligence: Infancy and early childhood. Springer Science & Business Media.
- Lieber, J., Capell, K., Sandall, S. R., Wolfberg, P., Horn, E., & Beckman, P. (1998) Inclusive preschool programs: Teachers' beliefs and practices. *Early Childhood Research Quarterly*, 13(1), 87-105.
- Lindsay, G. (2007) Educational psychology and the effectiveness of inclusion/mainstreaming, *British Journal of Educational Psychology*, 77(1), 1-29.
- Lotan, M., & Ben-Zeev, B. (2006) Rett syndrome. A review with emphasis on clinical characteristics and intervention. *The Scientific World JOURNAL*, 6, 1517-1541.
- Luckasson, R., Borthwick-Duffy, S., Buntinx, W. H. E., Coulter, D. L., Craig, E. M., Reeve, A., Schalock, R. L., Snell, M. E., Spitalnik, D. M., Spreti, S., & Tasse', M. J. (2002) Mental retardation: Definition, classification, and systems of supports (10th ed.). Washington, DC: American Association on Mental Retardation.
- Maas, J., Verheij, R. A., de Vries, S., Spreeuwenberg, P., Schellevis, F. G., & Groenewegen, P. P. (2009) Morbidity is related to a green living environment. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 63(12), 967-973.

Matson, J. L., Horovitz, M., Kozlowski, A. M., Sipes, M., Worley, J. A., & Shoemaker, M. E. (2011) Person characteristics of individuals in functional assessment research. *Research in Developmental Disabilities, 32* (2), 621–624, DOI: 10.1016/j.ridd.2010.12.012.

McDermott, S., Durkin, M. S., Schupf, N., & Stein, Z. A. (2007) Epidemiology and Etiology of Mental Retardation. *Handbook of Intellectual and Developmental Disabilities, 3–40*. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/0-387-32931-5_1

Memisevic, H., & Hodzic, S. (2011) Teachers' attitudes towards inclusion of students with intellectual disability in Bosnia and Herzegovina. *International Journal of Inclusive Education, 15*(7), 699-710.

Mervis, C. B., & Pitts, C. H. (2015) Children with Williams syndrome: Developmental trajectories for intellectual abilities, vocabulary abilities, and adaptive behavior. In *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics* (Vol. 169, No. 2, pp. 158-171).

Meyer, D. (1973) *Erforschung und Therapie der Oligophrenen in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts*. Berlin: Marhold.

Micheletti, S., Palestra, F., Martelli, P., Accorsi, P., Galli, J., Giordano, L., ... & Fazzi, E. (2016) Neurodevelopmental profile in Angelman syndrome: more than low intelligence quotient. *Italian Journal of Pediatrics, 42*(1), 1-8.

Mitchell, D. and Ryba, K. (1994) *Students with Education Support Needs: review of criteria for admission to special education facilities and for the allocation of 4 discretionary resources*, Hamilton: School of Education, University of Waikato.

Mitchell, D. (1987) "Special education in New Zealand: an historical perspective".
In *Exceptional Children in New Zealand*, Edited
by: Mitchell, D. and Singh, N. Palmerston North: Dunmore Press.

Mitchell, D. (2010) Education that fits: Review of international trends in the education of students with special educational needs. Retrieved from
<https://goo.gl/Sb5ynt>

Mitchell, D. (2015). Education that fits: review of international trends in the education of students with special educational needs. Retrieved from
<https://goo.gl/gyXbPL>

Mugny, G., & Papastamou, S. (1982) Minority influence and psycho-social identity.
European Journal of Social Psychology, 12(4), 379-394.

Mugny, G., Papastamou, S., & Sherrard, C. (1982) The power of minorities (No. 31).
London: Academic Press.

Mundial, G. B., & UNICEF. (2016) Education 2030: Incheon declaration and

framework for action: towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all.

Narayan, S., Beck, M. W., Reguero, B. G., Losada, I. J., Van Wesenbeeck, B., Pontee, N., ... & Burks-Copes, K. A. (2016) The effectiveness, costs and coastal protection benefits of natural and nature-based defences. *PloS one*, *11*(5), e0154735.

Nelson III, C. A., Zeanah, C. H., Fox, N. A., Marshall, P. J., Smyke, A. T., & Guthrie, D. (2007) Cognitive recovery in socially deprived young children: The Bucharest Early Intervention Project. *Science*, *318*(5858), 1937-1940.

Patel, D. R., Apple, R., Kanungo, S., & Akkal, A. (2018) Intellectual disability: definitions, evaluation and principles of treatment. *Pediatric Medicine*, *1*(11), 10-21037.

Polloway, E. A., Bouck, E. C., Patton, J. R., & Lubin, J. (2017) Intellectual and developmental disabilities. In *Handbook of special education* (pp. 265-285). Routledge.

Polloway, E. A., Smith, J. D., Patton, J. R., & Smith, T. E. (1996) Historic changes in mental retardation and developmental disabilities. *Education and training in mental retardation and developmental disabilities*, 3-12.

Polloway, E. A., Schewel, R. H., Smith, J. D., Lubin, J., Antoine, K. N. & Charls, A. (2015) *Causes of intellectual and developmental disabilities: Biological*

considerations and prevention.

Pratt, H. D., & Greydanus, D. E. (2007) Intellectual disability (mental retardation) in children and adolescents. *Primary Care: Clinics in Office Practice*, 34(2), 375-386.

Race, D. G.(2002) The normalization debate – time to move on. In D. G. Race (Edt.), *Learning disability – a social approach*. London: Routledge.

Radbruch, A., Muehlinghaus, G., Luger, E. O., Inamine, A., Smith, K. G., Dörner, T., & Hiepe, F. (2006) Competence and competition: the challenge of becoming a long-lived plasma cell. *Nature Reviews Immunology*, 6(10), 741-750.

Reble, A. (1975) *Geschichte der Pädagogik*. Stuttgart: Klett Verlag.

Rizzolo, M.C.Hemp,R., Braddock, D., & Schindler, A. (2009). Family Support Services for Persons with Intellectual and Developmental Disabilities: Recent National Trends. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 2(47) ,152-155.

Rovet, J. (1995) Behavioral manifestations of Turner syndrome in children A unique phenotype. In K. Albertsson- Wikland & M. Ranke (Eds.), *Turner syndrome in a lifespan perspective: Research and clinical aspects* (297-308). Amsterdam: Elsevier.

Rovet, J., & Buchanan, L. (1999) 10 Turner Syndrome: A Cognitive Neuroscience Approach. *Neurodevelopmental disorders* (223-249). Cambridge, M.A.: MIT

Press.

- Rovet, J., & Ireland, L. (1994) Behavioral phenotype in children with Turner syndrome. *Journal of Pediatric Psychology, 19*(6), 779-790.
- Rushton, P. (1988) Lunatics and idiots: Mental Disability, The Community, and the poor law in north- east England, 1600-1800. *Medical History, 32*(1), 34-50.
- Saad, M. A. E., & ElAdl, A. M. (2019) Defining and Determining Intellectual Disability (Intellectual Developmental Disorder): Insights from DSM-5. *Online Submission, 8*(1), 51-54.
- Salvador-Carulla, L., & Bertelli, M. (2008) 'Mental retardation' or 'intellectual disability': time for a conceptual change. *Psychopathology, 41*(1), 10-16. Doi: <https://doi.org/10.1159/000109950>
- Sarimski, K. (2014) *Entwicklungspsychologie genetischer Syndrome*. Hogrefe Verlag GmbH & Company KG.
- Schalock, R. L., Luckasson, R. A., & Shogren, K. A., Borthwick- Duffy, Bradley, Buntinx, Coulter, Graig, Lachapelle, Reeve, Snell, Spreat, Tasse, Thompson, Verdugo, Wehmeyer & Yeager (2007) The renaming of mental retardation: Understanding the change to the term intellectual disability. *Intellectual and developmental disabilities, 45*(2), 116-124.
- Schalock RL, Luckasson RA, Shogren KA, et al (2007) The renaming of mental

retardation: understanding the change to the term intellectual disability.
Intellectual and Developmental Disabilities, 45:116-124.

Schalock, R. L., Borthwick-Duffy, S. A., Bradley, V. J., Buntinx, W. H., Coulter, D. L.,
Craig, E. M., ... & Yeager, M. H. (2010) *Intellectual disability: Definition,
classification, and systems of supports*. American Association on Intellectual
and Developmental Disabilities. 444 North Capitol Street NW Suite 846,
Washington, DC 20001.

Schalock, R. L. (2011) The evolving understanding of the construct of intellectual
disability. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 36 (4), 223-
233.

Schaffner, B. C., & Buswell, B. E. (2004) Ten critical elements for creating inclusive
and effective school communities. *Special Educational Needs and Inclusive
Education: Major Themes in Education*, 1, 295-313.

Sebba, J., & Ainscow, M. (1996) International developments in inclusive schooling:
Mapping the issues. *Cambridge Journal of education*, 26(1), 5-18.

Shalev, R. A., Asmus, J. M., Carter, E. W., & Moss, C. K. (2016) Attitudes of high
school students toward their classmates with severe disabilities: A pilot
study. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 28(4), 523-538.

Smith, J. D., MacDougall, C. C., Johnstone, J., Copes, R. A., Schwartz, B., & Garber, G.

E. (2016) Effectiveness of N95 respirators versus surgical masks in protecting health care workers from acute respiratory infection: a systematic review and meta-analysis. *Cmaj*, 188(8), 567-574.

Smelter, R.W., Rasch, B.W., & Yudewitz, G.J. (1994) Thinking of inclusion for all special needs students: Better think again. *Phi Delta Kappan*, 76(1), 35.
Retrieved from <https://goo.gl/BeYbVE>

Soler, M. (1996) Ενιαία εκπαίδευση, αποτελέσματα της Συνδιάσκεψης της Σαλαμάνκα. Στο Ευρωπαϊκό Σεμινάριο HELIOS. Η νομοθεσία της σχολικής ενσωμάτωσης στην Ευρώπη: Τάσεις και Αλλαγές. *Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σσ. 57-62.*

Speck, O. (2008) *System Heilpädagogik* (6 Aufl.). München, Basel: Ernst Reinhardt Verlag.

Stöppler, R. (2017) *Einführung in die Pädagogik bei geistiger Behinderung* (Vol. 4135). UTB.

Störmer, N. (2006) Die Entwicklung der Erziehung, Bildung und Betreuung von Menschen mit geistiger Behinderung von den Anfängen bis zur Zeit des Nationalsozialismus. *Pädagogik bei geistigen Behinderungen. Ein Handbuch für Studium und Praxis. Stuttgart (Kohlhammer), 12-22.*

Tomlinson, (1995) *Learners need to move around to learn, while others do better*

sitting quietly, Winebrenner, 1992, 1996.

The Salamanca Statement (1994) *On Principles, Political, in Special Needs Education.*

Thompson, J., Bradley, V. J., Buntinx, W. H. E., Schalock, R. L., Shogren, K.A., Snell, M.E., Wehmeyer, M.L, Borthwick-Duffy,S., Coulter, D.,Craig, Δ.M., Gomez, S. C., Lachapelle, Y., Luckasson, R.A., Reeve, A., Spreat, S., Tassé, M. J., Verdugo, M. A., and Yeager M. H (2009) *Conceptualizing Supports and the Support Needs of People With Intellectual Disability.* Washington, DC: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.

UNESCO (1990) *World Declaration on Education for All.* Retrieved from

http://www.unesco.org/education/pdf/JOMTIE_E.PDF

Verri, A., Carmen, D., Anna, C., Federica, C., Anna, M., & Chiara, C. (2017) *Variability in cognitive behavioral phenotypes in Klinefelter syndrome (KS) and other sex chromosomal aneuploidies (SCAs).* *Andrology (Los Angeles)*, 6 (1), 2167-0250.

Waldschmidt, Anne, (2006) *Soziales Problem oder kulturelle Differenz? Zur Geschichte von „Behinderung“ aus der Sicht der „Disability Studies“.* *traverse* 13/3: 31-46.

Whelan, C. D., Altmann, A., Botía, J. A., Jahanshad, N., Hibar, D. P., Absil, J., ... & Sisodiya, S. M. (2018) *Structural brain abnormalities in the common epilepsies assessed in a worldwide ENIGMA study.* *Brain*, 141(2), 391-408.

Winter, M., Pankau, R., Amm, M., Gosch, A., & Wessel, A. (1996) The spectrum of ocular features in the Williams-Beuren syndrome. *Clinical genetics*, 49(1), 28-31.

World Health Organization. (2007) International Classification of Functioning, Disability, and Health: Children & Youth Version: ICF-CY. World Health Organization.

Wüllenweber, E. (2006) Behindertenpädagogische Krisenintervention—ein pragmatischer Ansatz zum pädagogischen Handeln in kritischen Lebenslagen. *Wüllenweber, E./Theunissen G./Mühl, H.(Hrsg.): Pädagogik bei geistigen Behinderungen. Ein Handbuch für Studium und Praxis*, 465-473.

Wüllenweber, E., & Ruhnau-Wüllenweber, M. (2006) Pädagogische Beratung—ein bedeutender Ansatz für die heilpädagogische Arbeit mit Menschen mit geistiger Behinderung. *Wüllenweber; Theunissen; Mühl (Hrsg.)*, 428-436.

Young, M. D., Mitchell, T. J., Vieira Braga, F. A., Tran, M. G., Stewart, B. J., Ferdinand, J. R., ... & Behjati, S. (2018) Single-cell transcriptomes from human kidneys reveal the cellular identity of renal tumors. *science*, 361(6402), 594-599.

Zigmond, N. (2003) Where Should Students with Disabilities Receive Special Education Services? Is One Place Better Than Another? *The Journal of Special Education*, 37(3), 193- 199.

Zoniou-Sideri, A., Karagianni, P., Deropoulou-Derou, E., & Spandagou, I. (2005) Inclusive classes in Greece: New names, old institutions. In Inclusive and Supportive Education Congress (ISEC), Glasgow (1-4). Retrieved from <https://goo.gl/iu2Hkm>

Ελληνόγλωσση

Αλευριάδου, Α., & Γκιαούρη, Σ. (2009) *Γενετικά σύνδρομα νοητικής καθυστέρησης*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Αρμπουνιώτη, Β., Κουτσοκλένη, Ι., & Μαρνελάκης, Μ. (2007) *Νοητική υστέρηση. ΕΠΕΑΕΚ: Πρόσβαση για όλους*. Αθήνα.

Ζαφειρίου, Ε. (2019) *Νοητική καθυστέρηση και μαθησιακές δυσκολίες: Μια βιβλιογραφική ανασκόπηση*.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (1998) Ένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες και αναλυτικά προγράμματα. στο περ. Ε21, *Ιδέες και προτάσεις για την Ελλάδα του 21ου αιώνα*, Απρίλιος, σσ, 21-23.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2000) Ένταξη: Ουτοπία ή πραγματικότητα. *Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα*.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2000) *Άτομα με ειδικές ανάγκες και η ένταξή τους*. Αθήνα:

Ελληνικά Γράμματα, 30, 31-40.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2004) Η εξέλιξη της ειδικής εκπαίδευσης: από το ειδικό στο γενικό σχολείο. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2004γ) Η εκπαιδευτική ένταξη στην Ελλάδα: Μια πορεία είκοσι ετών. Στο: Ζώνιου-Σιδέρη, Α., Σπαγδάνου, Η. (Επιμ.) (2004), Εκπαίδευση και τύφλωση. Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές (σελ. 43-51). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011) Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α., Ντεροπούλου- Ντέρου, Ε. & Βλάχου- Μπαλαφούτη, Α. (2012) Αναπηρία και εκπαιδευτική πολιτική : κριτική προσέγγιση της ειδικής και ενταξιακής εκπαίδευσης. Αθήνα: Πεδίο.

Ιατράκη, Γ. (2019) Εκπαιδευτικές παρεμβάσεις για τη διδασκαλία των φυσικών επιστημών σε μαθητές με νοητική αναπηρία ή με διαταραχές αυτιστικού φάσματος. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Κάκουρος, Ευ., & Μανιαδάκη, Κ. (2002) *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων, Αναπτυξιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Καλαντζής Γ. Κ. & Βακαρέλλη-Καλαντζή, Ξ. (1973) Θέματα θεραπευτικής παιδαγωγικής και ψυχικής υγιεινής του παιδιού. Αθήνα: Καραβίας.

Κασίδης Δ. (2016) Η δυνατότητα εκπαίδευσης παιδιών στο φάσμα του αυτισμού στο γενικό πρωτοβάθμιο σχολείο. Μειονεκτήματα-Πλεονεκτήματα-Προκλήσεις-Προοπτικές. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2015(1), 606–615. Ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2023, από <https://doi.org/10.12681/edusc.260>

Κουμπιάς, Ε., & Κατσούγκρη, Α. (2019) Από την Ένταξη στην Συνεκπαίδευση. Πρόγραμμα υλοποίησης Συνεκπαίδευσης Ειδικού με Τυπικό Σχολείο. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 1, 481–492. Ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2023, από <https://doi.org/10.12681/edusc.1757>

Κυπριωτάκης, Α. (2001) Μια παιδαγωγική ένα σχολείο για όλα τα παιδιά. Σύγχρονες αντιλήψεις αγωγής και εκπαίδευσης των παιδιών με εμπόδια στην ζωή και στη μάθηση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ματινοπούλου, Υ. (1988) *Η σημερινή κατάσταση της επαγγελματικής απασχόλησης των νοητικά υστερούντων ατόμων*. Αθήνα: Ίδρυμα Ερευνών για το Παιδί.

Μιχαηλίδης Κ., (2009) Συνεκπαίδευση και αναπηρία. Θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση, Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα.

Μωραΐτης, Δ. (1953) *Ιστορία της Παιδαγωγικής*. Αθήνα. Σελ. (20- 45).

Ν. 1143/1981 (ΦΕΚ Α' 80/31.3.1981) Περί ειδικής αγωγής, ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, απασχολήσεως και κοινωνικής μέριμνας των αποκλινόντων εκ

του φυσιολογικού ατόμων και άλλων τινών εκπαιδευτικών διατάξεων.

Ανακτήθηκε στις 18 Ιουνίου 2015. Διαθέσιμο στο: http://www.pischools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-E-A/N.%201143%20-1981-%20FEK.%2050%20-31-3-1981.pdf

N. 1566/1985 (ΦΕΚ Α' 167/30.9.1985) Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε στις 18 Ιουνίου. Διαθέσιμο στο: http://www.pischools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-EA/n1566.pdf

N. 2817/2000 (ΦΕΚ Α' 78/14.3.2000) Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε στις 18 Ιουνίου 2015. Διαθέσιμο στο: http://www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-EA/N.%202817%20-%202000%20-%20FEK.%2078%20-A-%2014-3-2000.pdf

N. 3699/2008. (ΦΕΚ Α' 199/2.10.2008) Ειδική αγωγή και εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ανακτήθηκε στις 18 Ιουνίου 2015. Διαθέσιμο στο: http://www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-EA/N.%203699%20-%202008%20-%20FEK.%20199%20-A-%202-10-2008.pdf

Νόμος 4074 (2012) Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες. Φ.Ε.Κ. 88, τεύχος Α' /11-04-2012.

N. 4115/2013 (ΦΕΚ Α' 24/30.1.2013) Άρθρο 39 που αφορά θέματα ειδικής αγωγής. Ανακτήθηκε στις 20 Ιουνίου 2015. Διαθέσιμο στο:

<https://nomoi.info/%CE%A6%CE%95%CE%9A-%CE%91-24-2013-%CF%83%CE%B5%CE%BB-1.html>

Ν. 4186/2013 (ΦΕΚ Α' 193/17.9.2013) Άρθρο 28 που αφορά θέματα ειδικής αγωγής.
στις 21 Ιουνίου 2015. Διαθέσιμο στο:

<https://docs.google.com/file/d/0B9KfdRwIXTaxRHJjam5IU1ocXc/edit>

Ν. 2217/2014 (ΦΕΚ Β' 2217/13.08.2014) Ρύθμιση θεμάτων πρόσληψης
αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών στις δομές της ειδικής αγωγής
και εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε στις 29 Ιουνίου 2015. Διαθέσιμο στο:

http://dipe-a-athin.att.sch.gr/2008_ADA.pdf

Ξηροτύρης, Η. (χ.χ.) *Ιστορία της Ψυχολογίας από τη μυθική εποχή μέχρι τον 19^ο
αιώνα*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Παπαδημητρίου, Α., & Σάλμοντ, Ε. (2016) Η Αυτονομία των Ατόμων με Νοητική
Υστέρηση: Σύγκριση Μαθητών και Αποφοίτων Ειδικών Εκπαιδευτικών
Πλαισίων. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2014(2), 764-774.

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2012) Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και
δυνατότητες. Αθήνα. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2002). Διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων
σπουδών – Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών Τόμος Β'. Αθήνα: Υποχρεωτική
εκπαίδευσης.

Σούλης Σ.Γ., (2013) Εκπαίδευση και αναπηρία, Συνδικαλιστική Εκπαίδευση

Στελεχών Αναπηρικού Κινήματος, Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με
Αναπηρία, Αθήνα.

Σούλης, Σ. Γ. (2020) Σπουδή στη νοητική αναπηρία. Ειδική Παιδαγωγική, 7. Αθήνα:
εκδόσεις: Gutenberg

Σιδέρη-Ζώνιου, Α. (1998) Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Αθήνα: Ελληνικά
Γράμματα.

Στασινός, Π. Δ. (2016) Η ειδική εκπαίδευση 2020 plus. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.

Τζουριάδου, Μ. (1995) Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: Μια ψυχο-
παιδαγωγική προσέγγιση. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.

Χατζημανώλη, Δ., (2005) Από την ένταξη-ενσωμάτωση στη συμπερίληψη. Ένας
επαναπροσδιορισμός της αντιμετώπισης των παιδιών με ειδικές
εκπαιδευτικές ανάγκες. Εκπαιδευτική κοινότητα. 72, 30-35.